

zahraniční pohledy: boj s mezinárodním terorismem a zákonnost

Prof. JUDr. Miroslav PROTIVINSKÝ, DrSc., Praha

Vztah boje proti mezinárodnímu terorismu a zákonnosti v demokratických právních státech je aktuální a živě diskutované téma. Ze zahraniční časopisecké odborné literatury jsem vybral několik základních myšlenek.

1. Obrana před nebezpečím za každou cenu?

Klaus Jürgen Timm, šéfredaktor časopisu Kriminalistik, ve svém editoriale uvádí, že v právním státě se taková otázka nepokládá, protože obrana před nebezpečím v právním státě je jako trestněprocesní úkon vázána na právo a zákon.

¹⁾ Omezení nebo zbavení svobody nějaké osoby z různých důvodů (zadržení k prověření dat, ke zjištění identity, k ochraně před nebezpečím pro zdraví a život) jsou precizně upraveny v policejních zákonech a vázány na neodkladné soudní rozhodnutí. Lhůta zbavení svobody se v některých spolkových zemích pohybuje maximálně do 14 dní.

V souvislosti s potíráním terorismu diskutované omezení svobody bez uvedení důvodů a lhůt stanovených v právu policejním, cizineckém nebo trestněprocesním je v rozporu s německou ústavou.

Velmi precizně jsou upravena i práva policie a povinnosti dotčených osob, jakož i získávání osobních dat a jejich další zpracování. Policejní právo spolkových zemí často přímo cituje ustanovení trestněprocesního zákona.

Například podle hessenského zákona o veřejné bezpečnosti a pořádku jsou osoby, které mají povinnost poskytovat informace, oprávněny odmítnout informaci za podmínek uvedených v § 52 až 55 TrŘ. Neplatí to ovšem, když je informace nezbytná pro odvrácení nebezpečí hrozícího zdraví, životu nebo svobodě nějaké osoby. Ve svých důsledcích mohou být tyto informace použity tedy jen k odvrácení hrozícího nebezpečí. Zákonodárce tak rozhodl, že práva dotčených osob, chráněná trestním právem procesním, musejí ustoupit právu na odvrácení nebezpečí. Tento chtěný rozdíl mezi policejním právem a trestněprocesním právem má také význam v souvislosti s otázkou hodnocení a využití informací došlých na policii. Při právních úpravách byl zákonodárce zdrženlivý u práva na odvrácení nebezpečí tím, že stanovil zákaz využitelnosti některých informací. Jestliže se jedná o nezákonně získané informace, nelze je využít v trestním řízení. Pro právo odvrátit nebezpečí to však neplatí. Jestliže v extrémním případě byly výrazně odsouzeníhodným mučením zajatých teroristů získány informace o hrozícím nebezpečí dalších teroristických útoků, musí stát splnit svou povinnost, tj. policie musí ochránit příslušné právní zájmy využitím těchto informací a stíháním trestné činnosti. V každém případě však musí využít také všechny diplomatické i jiné možnosti pro odstranění mučení.

2. Mučení nelze připustit nikdy

K problematice internace a mučení osob podezřelých z terorismu se vyjadřuje také Dr. Wolfgang Hetzer, pracovník OLAF v Bruselu. 2) Po teroristickém útoku na USA dne 11. září 2001 se znovu rozvířila již od 18. století vedená diskuse o oprávněnosti a nezbytnosti mučení a také o

internaci osob podezřelých z terorismu, nastal-li stav nouze, tedy pro záchranu lidských životů..

V této souvislosti se ve světě hovoří o násilných deliktech amerických jednotek v Afghánistánu a Iráku, o internovaných osobách v Guantánamu, o tajných leteckých transportech a táborech CIA v různých zemích světa, kde jsou prováděny výslechy osob. Někteří publicisté se domnívají, že *největším úspěchem teroristů je to, že se jim podařilo přimět západní demokracie, především USA, k tomu, že samy v rámci boje s terorismem porušují a zrazují své výsostně demokratické právní zásady*. A kladou tedy otázku: „Lze právní zájem chránit tím, že jej poškozujeme?“ Dále je třeba dát odpovědi na tyto otázky:

- Jak věrohodné mohou být dnes vůbec ještě sliby politiků týkající se bezpečnosti?
- Jsou prostředky klasické ochrany právních zájmů dostatečné?
- Lze novou kvalitu teroristických hrozeb překonat jen neomezenou eskalací státní moci a násilí?
- Musí být účelu ochrany před teroristicky motivovanými útoky dosahováno i pohrdáním suverenitou spřátelených států, únosy a mučením?
- Jaké následky měl nevázaný „pragmatismus“ pro svobodný a ústavní pořádek právního státu?
- Jak velké je nebezpečí, že požadavky svobody budou v klimatu existenčního strachu kompromitovány bezpečnostními potřebami?

Iluze naprosté bezpečnosti se dokonce stala páteří politického panství. Nikoliv svoboda, rovnost nebo solidarita jsou vůdčími liniemi dnešní politiky, nýbrž bezpečnost – vždy a všude!

Německá spolková kancléřka Angela Merkelová zdůrazňuje, že i v boji se současným terorismem musí být respektován právní řád demokratických zemí, nelze připouštět násilí,

jiné protiprávní postupy a ve vztahu k tajným službám musí existovat kontrolní mechanismy. V souvislosti s přestavbou bezpečnostních struktur v USA kancléřka připomenula úsilí Německa a Evropy:

- zřídit společnou protiteroristickou centrálu bezpečnostních úřadů spolku (Německa) za účasti jednotlivých spolkových zemí;
- zavést spolupráci mezi různými institucemi ústavní ochrany;
- přestěhovat Spolkovou zpravodajskou službu do Berlína,
- provést potřebné přípravy v Europolu.

Kancléřka poznamenala, že terorismus smazal hranice mezi vnitřní a vnější bezpečností.

Nebezpečí masového teroru roste s osamělostí pachatelů. Terorismus se vyvinul v „teroristickou válku“. K obětem „starého“ terorismu náleželi vybraní zástupci států nebo hospodářství. Dnes představuje teroristická aktivita sumarizované a svévolné násilí. Ochromena je celá společnost, neboť nikdo se již nemůže cítit bezpečný. Vzniká kolektivní strach. Operace teroristů se neřídí pravidly mezinárodního válečného práva. I v samotných demokraciích se proto vyvíjí ochota použít ilegální násilí. Politické ambice a společenská hysterie se propojují a vedou v institucionální a instrumentální dilemata. V teroristické válce se již nenalézají otevřená polní bojiště. Armády jsou redukovány na speciální komanda. Akty násilí a smrtící jednání se přemísťují do nenahlédnutelných prostorů. Vnucují se tyto otázky:

- Je vítězství teroristických válečníků na globálně rozdělených a měnících se bojištích jen otázkou času?
- Nepohybují se armády, které jsou vysílány západními demokraciemi, nejen v zaminovaném území, nýbrž pochodují nezadržitelně do léčky hodnověrnosti, z níž se mohou osvobodit jen tehdy, když se všude dají na ústup?

- Jakou roli hrají vnitrostátní právo a mezinárodní právo ve snaze zajistit ochranu právních zájmů a zmodernizovat použití násilí ve smyslu lidských práv?
- Jsou vojenské reakce na teroristické útoky v nezrušitelném antagonistickém vztahu k příkazu respektovat princip přiměřenosti závazného právního postupu státu proti narušiteli práva?
- Může být vůbec ještě cesta zpět z morální a humanitární vlčí jámy, do které se vojáci regulérních armád již zřítili?
- Existují úspěch slibující opatření proti psychologické a politické diskreditaci přeživšího vítěze v boji proti slabému?
- Jak lze předcházet propadu individuální morálky a nevěrohodnosti politických postulátů, když jsi zapleten do dlouho trvající „asymetrické“ války?

Nejtěžší úkol vojenských velitelů a vojáků států, které chtějí terorismus potírat válečnými prostředky, spočívá v *umění neopustit těsnou hranici mezi excesem a trpělivostí, mezi touhou po odplatě a disciplínou*. Jedná se vůbec o krajně labilní vyváženost, kterou nelze udržet navždy. Proto je na místě připomínat starou pravdu, že *rychlý konec s hrůzami je lepší než hrůzy bez konce*. V opačném případě je nevyhnutelné dokonalé zdiskreditování všech těch ideálů, kvůli kterým se údajně jde do války proti teroru.

3. Státní ochrana v duchu ústavy, nebo preventivní ochrana nového druhu formou nepřátelských opatření?

Charles von Denkowski uvádí ³⁾, že bezpečnostní ochrana, jako policejné právní oprávnění a preventivní zajišťovací vazba podle cizineckého práva, se stala předmětem bezpečnostně politických diskusí zejména po sebevražedných

útocích islamistických pachatelů v Londýně. Při hodnocení těchto opatření se vyskytovala řada stanovisek od „ústavní přiměřenosti“ až po „naprostou protiústavnost“. V pozadí rozporů stojí jako varování především časově neomezená „zajišťovací vazba“, která byla praktikována nacismem (národně sociálním státem) i jinými totalitními režimy nezávisle na existenci trestného činu, svévolně, bez soudního rozhodnutí a časového omezení a byla doprovázena mučením a vražděním.

Dnes stanoví ústavy a Evropská konvence o lidských právech závazné hranice pro regulaci ochrany. Nyní platné policejní zákony SRN a jejích jednotlivých spolkových zemí se podstatně odlišují ohledně přípustnosti maximální délky soudem nařízené zajišťovací vazby: od 48 hodin až do dvou týdnů, což může prý být podle některých názorů v případě objasňování teroristických útoků délka nedostatečná. Přesto považuje autor von Denkowski možnost prodloužení těchto lhůt za riziko pro právní stát a společnost a staví se zásadně proti tomu. Pouze vyšetřovací vazba podle německého TrŘ může být delší - až šest měsíců.

5. Potírání terorismu jinak

Jak potírat terorismus jinak, uvádějí Dr. Walter Buggisch a Walter Knorz.⁵⁾

Po teroristických útocích je zpravidla požadováno rozšíření vyšetřovacích kompetencí orgánů činných v trestním řízení. Přitom se bere nedostatečně v úvahu, že při potírání terorismu musí jít především o *předcházení* teroristickým útokům. Příležitost k tomu poskytuje zejména policejní právo, především důsledným vytěžením osobních dokladů cizinců i dohledem nad nimi podle zákona o pobytu. Policie, justice a všechny úřady plnící bezpečnostně právní úkoly musí koordinovaně spolupracovat v zájmu úspěšného

využití těchto nástrojů. Aby to bylo zajištěno, založilo bavorské ministerstvo vnitra v roce 2004 pracovní skupinu BIRGiT (urychlená identifikace a vyhoštění osob z míst výskytu islamistického terorismu-extremismu). V této pracovní skupině praktikovaná úzká spolupráce všech příslušných úřadů na základě stanovených pracovních postupů se již po prvním bilancování osvědčila jako úspěšný nástroj prevence terorismu. Je žádoucí, aby se realizace srovnatelných konceptů rozšířila po celém Německu. Z rozsáhlého teoretického článku uvádíme alespoň dva praktické příklady:

Příklad 1:

Občan E. pracoval od konce devadesátých let jako imám a funkcionář v islámském centru (IC) v Bavorsku. Jeho manželka tam pracovala jako učitelka náboženství. IC je pobočka „Islámské společnosti v Německu“, která je považována za německou centrálu sunnitsko-extremistického Muslimského bratrstva (MB). Ideologie této centrály spočívá na teokratické státní a společenské doktríně, podle níž jsou náboženství a politika neoddělitelné. Islám je vůdčím faktorem politického života. Společenská, hospodářská a právní rozhodnutí se mají řídit koránem a od něho odvozeným islámským právem (šaría). Touto centrálou požadovaná dokonalá islamizace společnosti zřizováním islamistických „božských států“ je opačným modelem západní demokracie. O občanu E. bylo známo, že se v IC veřejně vyjádřil pro „džihád“, tj. pro násilný boj se zbraněmi. I jeho manželka byla stoupenkyní této ideologie. Oba byli proto vyhoštěni ze země s okamžitou platností pro ohrožení svobodného demokratického zřízení a pro uvedení falešných údajů při bezpečnostním pohovoru. Toto rozhodnutí bylo zrušeno vzhledem k tomu, že oba vzali zpět svou žádost o poskytnutí azylu. Oba vycestovali z Německa za doprovodu policie.

.

Příklad 2:

Šest iráckých státních příslušníků působí jako aktivisté irácké teroristické organizace Ansar Al-Islam (AAI) v jihoněmeckém prostoru. Především vybírají příspěvky pro teroristickou organizaci a odesílají je do Iráku. V srpnu 2005 byli proto z Německa vyhoštěni. Protože nebylo možné dopravit je ihned do Iráku, byla jim podle cizineckého zákona stanovena určitá omezení místa pobytu resp. byli i pod policejním dohledem. S výjimkou jednoho všichni dobrovolně vycestovali v důsledku těchto omezení.

To jsou příklady, jak lze bojovat proti terorismu jinak než zbraněmi.

5. Mezinárodní terorismus a rozšiřování EU: vliv na subjektivní bezpečnost

Teroristické útoky ze dne 11. září 2001 v USA, v roce 2004 v Madridu a v červenci roku 2005 v Londýně silně zapůsobily na subjektivní vnímání bezpečnosti lidmi v západním světě. Autoři Sterbling a Burgheim⁵⁾ seznamují čtenáře s výsledky průzkumu veřejného mínění k této otázce. Výzkum byl proveden v roce 2004 u 2000 občanů v německých městech Görlitz a Hoyerswerda. Dvě třetiny respondentů vidí velké nebezpečí terorismu i pro Německo. Subjektivní pocity a obavy jsou však silně ovlivněny veřejným míněním a médii. Přes 60 % respondentů se zřídka vlastního hodnocení nebezpečí. Asi 33,5 % respondentů se domnívá, že rozšíření EU o Polsko a Českou republiku má pozitivní vliv na bezpečnost EU.

I když naše země nebyla postižena mezinárodním terorismem tak hrůzným způsobem jako USA, Španělsko a

Anglie, pocity strachu má i německé obyvatelstvo. Mnohým občanům, tedy nejen právní frontě, leží na srdci také otázky vztahu mezi bojem s terorismem a respektováním ústavních práv a svobod.

Odkazy na použitou literaturu:

- 1) Timm, K.- J.: Gefahrenabwehr um jeden Preis?
Kriminalistik. Verlagsgruppe Hüthig Jehle Rehm GmbH,
Heidelberg, 2006, č.1, s. 2.
- 2) Hetzer, W.: Verschleppung und Folter. Staatsraison
oder Regierungs-
kriminalität? Kriminalistik, Verlagsgruppe Hüthig
Jehle Rehm, GmbH, Heidelberg, 2006, č. 1, s. 11-22.
- 3) Von Denkowski, C.: Mehrmonatiger Sicherungsgehorsam:
Staatsschutz im Geiste des Grundgesetzes oder
präventiver Schutz neuer Art durch Feindmassnahmen?
Kriminalistik. Verlagsgruppe Hüthig Jehle Rehm GmbH,
Heidelberg, 2006, č. 1, s.11-22.
- 4) Sterbling, A. - Burgheim, J.: Internationaler
Terrorismus und EU- Erweiterung: Auswirkungen auf die
subjektive Sicherheit. Kriminalistik. Verlagsgruppe
Hüthig Jehle Rehm GmbH, Heidelberg, 2006, č. 3, s. 160-
166.
- 5) Buggisch, W. - Knorz, W.: Terrorismusbekämpfung einmal
anders. Kriminalistik. Kriminalistik. Verlagsgruppe
Hüthig Jehle Rehm GmbH, Heidelberg, 2006, č. 4, s. 226-
253.

Protivinský, M.

**Zahraniční pohledy: boj s mezinárodním terorismem a
zákonnost**

Souhrn

Autor seznamuje čtenáře velmi stručně s obsahy citovaných časopiseckých článků německých autorů, v nichž je řešen vztah boje s mezinárodním terorismem a respektování ústavních práv a svobod v demokratických státech.